

DE MAGIA NATURALI, IN LAPIDE PHILOSOPHORUM ET RELIQUIIS SCIENTIIS*

PAULUS SCALICHIUS

AD ILLUSTRISSIMUM ET REVERENDISSIMUM D. WILHELMUM, Dei gratia Archiepiscopum Rigensem, Marchionem Brandenburg. etc. PAULUS SCALICHIUS C.R. et Dynasta Huniorum, etc. Marchio Veronensis, etc.

De magia naturali, in lapide philosophorum et reliquiis scientiis.

Magiam quam tantopere, princeps illustrissime, nostri huius seculi quidam scioli spernunt et prorsus exterminandam ducunt, absque iudicio, sine discrimine, et ratione destituti Dei varia dona in creaturis atque miracula in operibus suis tam stupenda temeritate adoriuntur: non sine commiseratione ipse aliquoties evolvi atque revolvi. Dum enim insimulati eius criminis paulo diligentiozem me scrutatorem exhibuissem, omnia penitus inspiciendo pro tenuitate mea excusissem, neque quod non fuisset per omnia consentaneum imprimis religioni, deinde naturae cursui deprehendissem, tantum abest ut in eius scientiae odium exarserim, quin multo magis in amorem et summam admirationem ultro concesserim, eosque, qui ruinam tanti doni minitarentur et eam naturae vim inferrent, non potuerim non lividos atque lubricos, ne dicam impios, pronunciare. Quod tu, pius atque candidus Antistes, ipse, consideratis causis, rationibus verissima apodixi facile dijudicare poteris, et quam vera sint, quae inuimus, intelligere.

* Rasprava *De magia naturali in lapide philosophorum* (O prirodnoj magiji s obzirom na kamen mudrosti) nalazi se kao treća rasprava po redu u knjizi pod naslovom *Satyrae philosophicae sive miscelaneorum Tomus Primus. Accedit Genealogia praecipuorum Europae regum et Principum etc. a Gothis deducta per utrumque sexum auctore Heilricho Zeellio Agrippinate. Regiomonti Borussorum in officina Joannis Daubmanni Illustris. Borussiae Principis Typographi. Anno 1563*. Knjiga je tiskana u formatu šesnaestine. U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu označena je pod signaturom RII F-16°- 40.

Praetereo nunc Appollonium Tyanaeum magum, cuius Hieronymus in epistola ad Paulinum meminit; tum magos qui Christum natum muneribus invisentes adoraverunt, quos Evangeliorum interpretes exponunt Chaldaeorum philosophos, quales, ut testantur plerique, fuere Hiarchas apud Brachmanas, Tespion apud Gymnosophyistas, Budda apud Babylonios, Numa Pompilius apud Romanos, Zamolxides apud Thracas, Abbaris apud Hyperboreos, Hermes apud Aegyptios, Zoroaster Oromasi filius apud Persas: quando Indi, Aethiopes, Chaldaei, Persae et similes magia praecelluerint, ac (ut narrat Plato in Alcibiade) Persarum regum filii ea maxime imbuantur, quo ad mundanae rei publicae imaginem suam et ipsi rem publicam administrare distribuereque condiscant: et Cicero in Divinationum libris neminem apud Persas regno potiri qui prius magiam non didicerit, referat: hoc saltem commemorasse sufficiet unde rei fides constat solidam nullam esse rei cognitionem, minus operationem, absque magia naturali. Neque iam de magia sermo est superstitiosa, quae falso sibi magiae splendissimum nomen vendicat. Siquidem *magi* Persica vox, cui praeter Picum et Porphyrius et Apuleius adstipulantur, idem significat quod apud Gallos druides, apud Hebraeos prophetae, vel senedrin, vel pharisaei, vel cabalists, apud Indos gymnosophystae, apud Aegyptios sacerdotes, apud Graecos philosophi, apud Latinos sapientes, etc. Magia autem illa superstitiosa sit confoederatio quaedam cacodaemonum et eorum impostura atque mendacium, quod sapienti ex diametro repugnat: quin de ea magia quae rerum omnium naturalium atque coelestium vires contemplata earundemque sympathia, curiosa indagine (ut ille recitat) scrutata, reconditas ac latentes in natura potestates, ita in apertum producit inferiora superiorum dotibus, tanquam quasdam illecebras sic copulat, per eorum mutuam applicationem ad invicem, ut exinde stupenda saepe congruant miracula, non tam arte quam natura, cui se ars ista ministram exhibet haec operanti. Hanc in omni genere scientiarum versari et sine ea constare nil posse mox, ubi modum eius praemiserimus, paucis ostendimus.

Modus enim Magiae est, post accuratissimam naturae explorationem, conductio earum rerum quae a natura praeparatae sunt, applicando, ut praeceptor noster docet, activa passivis. Quo fit ut saepissime ante tempus a natura ordinatum effectus producat, quae vulgus putat miracula, cum tamen naturalia opera sint, interveniente sola temporis praeventionem. Talis magia fuit Alberti, qui non raro in mense Martio produxit rosas, maturas uvas, satas fabas et similia iisque maiora, ut sunt quam plurimae rerum transmutationes, cuiusmodi multas se fecisse Rogerus Bachon pura et naturali Magia fatetur.

Sed miseri sunt hodie nostri chymistae, qui (ut proprie ab illo describuntur) devoratis multo tempore sumptibus, vetuli primum, annosi, pannosi, esurientes, semper sulphur olentes, et inter carbones atra fuligine sordidi, assiduaque argenti vivi contrectatione paralytici, solius nasi affluentia divites, caeterum adeo miseri, ut pro tribus assibus etiam animam venalem habeant; quam metallis inferre conabantur metamorphosin, in se ipsis experiuntur, effecti iam ex alcumistis cacochemici, ex medicis mendici, ex saponistis cauponistae, ludibriumque populi stultitiaque patens et fabula vulgi, etc. Non enim vel minimum initium eius rei habent, quod vere chemicos reddat. Discrepant ab invicem, imo a seipsis fere omnes, nec quicquam certi tradunt: quod vel in unico illo solo, praeter quod non est aliud, ubique tamen reperibili, benedicto sacratissimi istorum lapidis philosophorum subiecto patet. Re videlicet, quae substantiam habeat nec igneam nimis nec prorsus terream nec simpliciter aqueam, nec acutissimam nec obtutissimam qualitatem, sed mediocrem et tactu levem, et quodammodo mollem vel saltem non duram, non asperam, quin et gustu quodammodo dulcem, olfactu suavem, visu gratam, auditu blandam atque iucundam, cogitatu latam, etc. Haec ipsa res a Deo creata est, subiectum omnium mirabilium quae in terris et in coelis sunt. Quam si rectius quis consideret, deprehendet actu animale, vegetalem, et mineralem, ubique repertam, a paucissimis cognitam, a nullis suo proprio nomine expressam, sed innumeris figuris et aenigmatibus velatam; sine qua neque alchymia, neque naturalis magia suum completum possunt attingere finem. Huic simile alibi quidam sic expressit:

Omnium elementorum basis et fundamentum terra est. Ipsa enim est obiectum, subiectum, et receptaculum omnium radorum influxuumque coelestium: ipsa in se continet omnium rerum semina seminalesque virtutes: ideo ipsa dicitur animalis, vegetalis, et mineralis: quae ab omnibus reliquis elementis ac coelis foecundata omnium ex se ipsa est gignitiva. Ipsa est receptiva omnium foecunditatum et veluti prima parens etiam omnium pullulativa, centrum et fundamentum et mater omnium. Tolle de illa quantumcumque quantulumcumque secreta, lota, depurata, subtilia, si dimiseris aliquandiu sub divo, mox coelestibus viribus foecundata et pregnans ex se ipsa producet plantas, producet vermiculos et animalia, producet lapillos, lucidasque metallorum scintillas. In ea sunt secreta maxima, si quando fuerit per artificium ignis purgata et ad simplicitatem suam congrua lotionem reducta. Ipsa est prima creationis nostrae materia et restaurationis ac conservationis nostrae verissima medicina. Hoc artificium quidam doctissimus vir carminibus his complexus est.

Hunc Iuvenem Archadium infidum nimiumque fugacem
 Post Hyales gremio impositum deus excipiat quem
 Lemnia terra colit, sublatumque in cruce figat:
 Tunc sepelite utero in calido et dissolvite putrem:
 Cuius stillantes artus de corpore nostro
 Spiritus egrediens penetrabit: et ordine miro
 Paulatim extinctum nigris revocabit ab umbris,
 Aurata indutum clamyde argentoque nitentem:
 Projicite hunc demum in prunas, renovabitur alter
 Ut Phoenix et, quae tangent, perfecta relinquet
 Corpora, naturae leges et foedera vincens
 Mutabit species paupertatemque fugabit.

In hoc lapide quot capita, tot sensus ob magiae naturalis ignorantiam videre licet. Qui enim ad metam quam proxime contendunt, extra cognitionem huius artis fieri minime posse plus satis intelligunt. Ut prateream vetustissimos eius cultores, puta Zoroastrem, Hermetem, Evantem regem Arabum, etc.; sane Albertus, Arnoldus de Villa Nova, Lullius, Bachon, Apponus et similes quantum magia naturali potuerint, nemo bonarum artium qui vel minimum gustum habent habet ignorare potest. Non, ut quidam perversi homines existimant, cacodaemonum aliquo auxilio: sed mera et pura naturali actione. Mirabilia enim artis magicae, ut rectissime doctissimus princeps Picus Mirandula asseruit, non sunt nisi per unionem et activationem eorum, quae seminaliter et separata sunt in natura: ideoque magiam operari non est aliud quam maritare mundum. Hoc praestare non est eorum qui fixum volatile, tum volatile fixum fieri posse credunt: quibus deterrimi carbones, sulphur, stercus ac venena, lotia, et omnis dura poena est melle dulcior, donec praediis, mercibus, patrimoniis omnibus decoctis, et in cinerem et in fumum conversis, ipsi suam stultitiam, ne dicam insaniam, conspicuunt.

— — — Ultima solis
 Sydera, squamm(dva m)osis radiantia fratribus, istud
 Forsitan expediant.

Donum sane Dei isthoc est. Divinitus haec proveniunt. Operatio eiusmodi non nostra sed naturae est. Quare observanda sydera artificii sunt et certis temporibus, locis, et materiebibus applicanda; in primis essentia singu-

lorum suis sub constellationibus eruenda, tum sympathia rerum diligenter scrutanda, sicut ex citata magia magiae definitione constat.

Quod certe paucis mortalibus arbitor esse
Concessum, iustis tamen et qui dedidiosae
Illecebras carnis, lascivaque gaudia temnunt
Terrenasque abigunt curas, coelestia tantum
Morantes, tantumque pium rectumque colentes. (točka)

Numerus, mensura et pondus, quibus omnia constant, diligenter sunt observanda. Dubio procul de characteribus, et figuris magis sobrie non pauciores sentient. Si enim numeri mathematici sunt formales magis, utique et actuales, phisicis; si minus, dependent mathematica in suo esse, utique in suo opere. Ideo doctores catholici haud frustra numeris efficaciam tam ad bonum quam ad malum tribuunt. Qua de re videatur Hilarius in commento suo super Psalmos, inquirendo causam cur Psalmorum ordo non sit secundum historiam. Hyeronimus! contra Iovinianum manifeste ait, infaustum esse numerum vigesimum, in quo servivit Iacob? et venditus est Ioseph. Similia centies inveniuntur apud Basilium, Nazianzenum, Ambrosium, Origenem, Augustinum, et alios; quin Rabanus, insignis doctor ecclesiae, de numerorum virtutibus specialem librum composuit. His pluribus Pici defensio cum abundet, eo lectorem remitto.

Manifestum est iam quam vani sint absque magia naturali chymistarum conatus. Idem facile deprehenditur in aliis quoque scientiis. Nam quod ad theologiae facultatem attinet, etsi ibi natura quiescat ac solo verbo Dei constet, numerorum tamen admirandam vim, et Dei in numero sicut in pondere et mensura dispositionem non sine maxima utilitate atque mysteria eruit. In iure antea quid possit, ex institutione Persarum regum ostendimus. In medicina certe tanta est eius potestas ut absque ea non nisi fato curentur aegri. Iuxta Ausonii versiculum inquiringis:

Evasere fati ope, non medici.

In philosophia quid agemus sine rerum naturalium atque coelestium viribus, earundemque sympathia? Revera extra haec philosophiae nomen non se ullo modo extendere potest. Theologia nonne Deum speculatur, ut in eo cuncta sunt, ut ab eo proficiscuntur, ut ad eundem redeunt, ut in eodem conquiescunt? Suntne isthaec extra magiam naturalem? Sed sive philosophiae partem spectativam, quae res considerat materiae prorsus implicitas, aut

a materia penitus abiunctas, aut medias quasdam esse coniunctas, intellecti-
one distractas, easque vel substantias vel accidentia: ex quo quasi stemmata
naturalis et prima philosophia, tum quae de anima pertractat: et mathematica
cum suis illis quasi pedisequis, calculatoria, geodosia, canonicæ, astrologia,
optica et mechanica nascuntur, contempleris: sive actualement, quae mores ex-
pendit, sed aut singulorum, aut familiae aut civitatis, unde quasi trigeminus
partus: moralem, dispensativam, civilemque protulit: sive rationalem, quae
aut iudicat, aut narrat, aut demonstrat, aut suadet, aut oblectat, unde gram-
matica, historia, dialectica, rhetorica et poetica emerunt: ubique revera
magiae naturalis vires deprehendas oportet. Priores partes id ipsae testantur.
Posterior, quia circa figuras et ipsa atque numeros versatur, et haec minime
abhorrebit: atque id usu in vero atque debito, non autem superstitioso, per
pacta et conventiones daemonum, quae Christianos ut decent haud quaquam,
ita nec magum naturalem.

Accedunt huc et nomina u prijevodu nešto čega ovdje nema de quibus
maxima vis et actio naturae inest. Hinc est ut prima nominum impositio di-
vinitus sit orta et significatio naturalis eis concessa. Hinc Origenes Hebraica
quaedam nomina, sicut Osianna, Sabath, Halleluia, et similia, minime muta-
tanda censuerit: quod alia in lingua nequaquam suam naturalem significatio-
nem retinuissent. Neque de nominibus ut significativa sunt ad placitum haec
dicta esse volo, sed potius ut sunt in se quaedam res naturales, et significatio
naturalis. Adsint nunc grammatici illi qui nobis grammaticos errores, incuria
typhograficatypographica, ut solet plerunque fieri, commissos, tanta et plus
quam Thrasonica audacia obiicere contendebant. Sed barbariem illam vo-
cum dum vitant, quam in barbariem rerum incidant, diiudicent. Ostendant
nominum diversitatem, et quae vis eorum sit, quam tantopere negabant. In-
telligant verbi et nominis definitiones non physicas, sed metaphysicas. Tum
facile, cui rei manibus et pedibus refragati, cum ipsi metaphysici sint mini-
me, Donatum se intelligere haudquaquam deprehendent. At haeresis haec
dixisse illico istis erit: quorum Christos tangere piaculum sit. Mox veritas
odium sicut obsequium excitabit amicos. Impietatis reum et criminis laesae
maiestatis proclamabunt. In pistrinum aut, si possint, infernum in ipsum de-
trudent. Libri qui istorum inscitiam patefaciunt aut errores ipsos detegunt,
ut venales prostent nequaquam, sedulo curant. Imo et neci malunt tradere
quam parcere. Nil tam cupiunt, quam sua ignorantia totum replere mun-
dum, suam infamiam, famam, inquam, omnibus exponere, ut sint ludibrium
populi fabulaque vulgi. Ita adversarios audire apud istos non decet; quin
istis ut contradicat nemo, consentiat quisque res est. Sua dumtaxat laudant,

suaque istis pulchris sunt: aliena sordent. Etsi quando fato errorem agnoscant, agnovisse tamen pudet. Ut iam detestandum sit retractare male asserta. Ubi, proh Deum, Augustini hodie retractationes Nomen quidem colitur: at res pluris quam syrenei scopuli habetur. Agnoscere infirmitatem suam hodie probro datur: gloriari in infirmitatibus prorsus evanuit, in iniquitatibus etiamnum viget. Sic iam, illustrissime princeps, non pauciores comparati sunt ut malint videri pii et prudentes quam esse, propria in laude nunquam non occupati. Omnia rident, omnia contemnunt quae aut non didicerunt, aut non ipsi tradiderunt. Nec ut dent quam miseri sint, quamque deplorati, quam denique in rebus muti et personati. Dispeream si unam periodum ex se texere queant. Iurati in verba magistri, naturae libertatem sibi suisque magna temeritate et libidine adimunt: et quo minus verum cernant, strenue incumbunt. Sordidam orationem magis timent quam sordes suas suaque peccata et vitae deformitatem. Malunt vita claudicare, quam carmine: aliorumque atque manifestam veritatem abnegare, quam ab adversario una syllogistica conclusiuncula discedere. Omnia numerant et metiuntur, animae autem et vitae (ut ille pulcherrime descripsit) numeros mensurasque negligunt. Sonus et cantus tractant contemptis moribus animique dissonantiis. Praedivinantur aliis ventura: sibi ipsis quotidie imminetia non attendunt. Terrarum noticiam sibi vendicant neque meliorem hominem neque facientes sanioerem. Rerum causas et principia magna iactantia investigant, ipsum autem Deum omnium creatorem negligunt et ignorunt. Pace contempta in exitium proximi levi compendio ducuntur. Curant corpora, et proprias negligunt animas. Humanas traditiones observant: divina praecepta transgrediuntur. Dei mandata sacraque dogmata nobis clamando predicant, vivendo autem longe destituunt: maluntque Dei cognitores videri quam esse amatores: sub praetextu verbi Dei defendentes doctrinam Sathanae, verbique Dei veritatem conculcantes atque damnantes. Tales frustra qui discunt, se frustra scire profitentur omnia: inflatos, tumidos, et ad omnem pronos iniquitatem atque malitiam, fugiendos docet vel ipsa ratio.

Haec breviter de magia in lapide philosophorum et reliquis scientiis earumque usu dicta sint adversus insolentiores illos centauros qui, quod ignorant, prorsus damnant et execrantur. Plura suo tempore. Tibi autem, illustrissime princeps, ideo a me missa, quod aveas de rebus nostris atque studiis semper aliquid intelligere: tum in iudicio tuo atque autoritate munita morsus viperarum facilius ferre queant. Iam vale quam felicissime, meque, ut soles, tua prosequere clementia. Datum Regiomonti.

O PRIRODNOJ MAGIJI S OBZIROM NA KAMEN MUDROSTI

PAVAO SKALIĆ

Prejasnom i preuzvišenom Wilhelmu, milošću Božjom nadbiskupu Rige, markizu Brandenburga itd, Pavao Skalić, kraljevski savj. i velmoža Huna itd; markiz Verone itd.

O prirodnoj magiji s obzirom na kamen mudrosti

Magiju, koju tako silno, Presvjetli gospodaru, preziru neki tobožnji znanstvenici ovog našeg doba, misleći kako je treba u korijenu zatrti bez valjanog suda i bez razlučivanja, te nerazumno i s velikom nepromišljenošću, ustaju protiv različitih božjih darova kod stvorenja i čuda u njegovim djelima: tu sam magiju nekoliko puta iščitao i pročitao ne bez suosjećanja. Naime, kad sam zauzeo poziciju pažljivijeg ispitivača zločina koji se magiji predbacuje i kad sam sve pomnije pretresao, koliko mi je površnost dopuštala, i kad nisam pronašao ništa što bi bilo protivno, prije svega, vjerskom osjećanju, a potom i prirodnom tijeku – ne samo da nisam tu znanost zamrzio nego sam je, štoviše, spontano zavolio i počeo joj se bezgranično diviti. A one koji su prijetili uništenjem takvog dara, i nad prirodom činili takvo nasilje, morao sam proglasiti zavidnicima i varljivcima, da ne kažem bezbožnicima. To ćeš ti, pobožni i čisti biskupe, kad promisliš uzroke i razloge dokazivanjem čiste istine, sam moći lako prosuditi te shvatiti kako je istinito ono što odobravamo. Ne spominjem sad Apolonija iz Tijane – maga, kojeg je spomenuo Jeronim u pismu Paulinu; ne spominjem mage koji su se došli pokloniti Isusu kad se rodio, noseći mu darove, tj. one za koje tumači Evanđelja tvrde da su bili kaldejski filozofi. Isto tako ne spominjem mage kao što su, prema brojnim svjedočenjima, Hijaerh kod Bramana, Tespion kod Gimnosofista, Buda kod Babilonaca, Numa Pompilije kod Rimljana, Zamolksid kod Tračana, Abarid kod Hiperborejaca, Hermes kod Egipćana,

Zoroaster, sin Oromaza kod Perzijanaca, zatim Indijci, Etiopljani, Kaldejci, Perzijanci i slični. U magiji su se odlikovali, te su je intenzivno usvajali (kako pripovijeda Platon u Alkibijadu¹) i sinovi perzijskih kraljeva, da sami nauče prema slici svjetske države upravljati i dijeliti svoju državu. A i Ciceron u knjizi »O proricanjima«² iznosi da kod Perzijanaca na vlast ne može doći nitko tko nije prije izučio magiju. Dovoljno će biti barem ovo što smo spomenuli, kako bi se potvrdilo da nije moguća pouzdana spoznaja stvari, a još manje djelovanje, bez prirodne magije. A nije tu riječ o magiji praznovjerja, koja lažno prisvaja presjajno ime magije. Zato što perzijska riječ *magi*, što, osim Pika (della Mirandola³), potvrđuju i Porfirije i Apulej,⁴ znači isto što i *Druidi* kod Gala, kod Hebreja *Proroci*, ili *Senedrin* (*Sanhedrin*), ili *Farizeji* ili *Kabalisti*; kod Indijaca *Gimnosofisti*, kod Egipćana *Svećenici*, kod Grka *Filozofi*, kod Rimljana *Sapientes* itd. A ona pak Magija praznovjerja bit će neki savez zlih duhova i njihova prijevara i laž, a to je mudrom čovjeku dijametralno suprotno. Nije tako s onom magijom koja, promislivši sile svih prirodnih i nebeskih stvari i istraživši njihovu simpatiju, »pažljivim ispitivanjem promotrivši« (kako onaj pjeva), duboko skrivene moći prirode, ono što je niže izvlači na vidjelo, pomoću onoga što je više, tako kao da povezuje neke mamce, pomoću međusobnog djelovanja jednoga na drugo, pa iz toga često nastaju čuda koja oduzimaju dah, a događaju se ne toliko po vještini, koliko po prirodi, čijoj se djelatnosti ta vještina pokazuje pomoćnicom. Uskoro, pošto objasnimo način magije, pokazat ćemo u kratkim crtama da se ona nalazi u svakom rodu znanosti i da bez nje ništa ne može biti izvjesno. Način pak magije je, nakon točnog ispitivanja prirode, povezati one stvari koje je priroda pripravila privezivanjem aktivnog s pasivnim, kako naš učitelj poučava. Iz toga proizlazi da se vrlo često proizvede učinak prije vremena koje je priroda odredila. Taj učinak puk gleda kao čudo, iako je djelo prirode, samo uz preduhitranje roka. Takva magija bijaše ona Alberta Velikog, koji je često u mjesecu ožujku odgajao ruže, zrele grozdove, posađen bob i štošta slično tome, pa čak i više, npr. brojne preobrazbe stvari. Mnogo je takvoga činio, kako priznaje, pomoću čiste i prirodne Magije Roger Bacon.

¹ Platon, *Alkibijad*, I. 122a.

² Cicero, *De divinatione*, I.41.

³ Pico della Mirandola, *Conclusiones*, 38.11.

⁴ Porfirije, *De abstinentia*, IV.16; Apulej, *De magia*, I.25.

No jadni su danas naši kemičari, koji su (kao što ih dobro on opisuje) potrošivši mnogo vremena i novaca, tek u starosti, ofucani i poderani, gladni, vječno na sumpor smrdeći, sred pepela čađu zamusani, od neprestanog baratanja živom oduzeti, bogati samo sekretom iz nosa, i tako jadni da bi i dušu za tri pare prodali – oni su, dakle, metamorfozu koju su pokušavali nametnuti metalima doživjeli sami, postavši od alkemičara nadrikemičari, od liječnika lažljivci, od tehničara pipničari, ruglo narodu, gola glupost i predmet ogovaranja. Naime, nemaju oni čak ni najmanji zametak onog što stvara prave kemičare. Ne slažu se međusobno, pa ni sami sa sobom, te ne mogu nikoga naučiti ništa istinito. To se vidi već i kod onog jednog jedinog predmeta osim kojeg drugoga nema, a koji je ipak moguće svugdje otkriti, naime presvetog kamena tih filozofa. Jasno, to je stvar koja ima supstanciju ni odviše vatrenu ni posve zemljanu ni jednostavno vodenu, a kvalitetu ni vrlo oštru ni vrlo tupu, nego srednju i blagu na dodir, na neki način meku ili barem ne tvrdu, ne jetku, dapače na neki način okusom slatku, mirisom prijatnu, na pogled dragu, za slušanje milu i ugodnu, a za spoznaju duboku itd. Upravo tu stvar stvorio je Bog. Ona je nositelj svih čudesa koja se nalaze i na nebu i na zemlji. Pa ako bi je tko pažljivije promislio, shvatit će da je ona umah animalna, vegetativna i mineralna, da se svugdje pronalazi, da je malo tko može spoznati, da je nitko ne može izraziti pravim imenom, nego je obavijena bezbrojnim figurama i zagonetkama, a da bez nje ne mogu ni Alkemija ni prirodna Magija doseći svoj potpuni cilj. Ovome slično netko je na drugom mjesto ovako izložio:⁵

Baza i temelj svih elemenata jest zemlja. Ona je objekt, subjekt i prihvatilište svih zraka i nebeskih utjecaja. Ona u sebi sadrži sjemenja svih stvari i seminalne sposobnosti (sile). Stoga se ona naziva animalnom, vegetativnom i mineralnom. Ona, oplodena svim ostalim elementima i nebesima, sama od sebe rađa sve. Jedina prima sve plodnosti te je, kao prvi roditelj, i pokretač svega što raste, centar, temelj i majka svega.

Uzmi od nje što hoćeš; ostaviš li je izdvojenu, opranu, očišćenu, istanjenju, neko vrijeme pod vedrim nebom, ubrzo će, nebeskim moćima oplodena i zatrudnjela, sama iz sebe proizvesti biljke, crviće i životinje, drago kameenje i sjajne iskre metala. U njoj se mogu naći najveće skrivenosti, bude li kada vatrenim umijećem očišćena, i prikladnim ispiranjem svedena na svoje jednostavne sastojke.

Ona je prva materija našeg stvaranja i pravi lijek (medicina) našeg obnavljanja i očuvanja. Ovu vještinu (artificium) neki je učeni čovjek obuhvatio sljedećim stihovima.

⁵ Agrippa, C., *De occulta philosophia*, I,5.

Arkadskog toga mladića, nevjernog, neuhvatljivog,
Nakon Hijale u krilo nek primi bog, koga
štuje zemlja Lemno, na križ nek ga digne i raspne;
Tada ga sahranite u vrućoj utrobi i gnjilog ga rastopite;
Njegove udove, dok kaplju, s našeg tijela,
Duh će u izlasku prožeti; i na čudesan način,
Postupno vratit će ugaslog njega natrag iz crnih sjena
odjevenog u zlatan plašt i sjajna u srebru:
Bacite ga potom u žar, obnovit će se,
kao novi Feniks, i tijela koja ga dotaknu napustit će
učinivši ih savršenima, pobjeđujući prirodne zakone i veze,
promijenit će oblik i otjerati siromaštvo.

O ovom kamenu susreće se, zbog nepoznavanja prirodne magije, koliko ljudi toliko i mišljenja. Naime, oni koji smjeraju što bliže cilju shvaćaju i više nego što je dovoljno da nije moguće biti bez spoznaje ove vještine. Da preskočim najstarije koji su je njegovali, poput Zoroastra, Hermesa, arapskog kralja Euanta itd.; svakako nitko tko je barem malo okusio znanost ne može previdjeti koliko su prirodnom magijom vladali Albert Veliki, Arnold de Villanova, Raymond Lull, Bacon, Apponus i njima slični. I to ne zahvaljujući zlim demonima, kako misle neki pakosni ljudi, nego pomoću najčišćeg mogućeg prirodnog djelovanja. Naime, kako je vrlo ispravno tvrdio veleučeni prvak Pico della Mirandola, čudesa magijske vještine ne nastaju nikako drugačije osim preko ujedinjenja i poticanja onoga što u prirodi postoji u vidu sjemena i odvojeno.⁶ Stoga djelovanje magijom nije ništa drugo nego vjenčavanje svijeta. To nisu u stanju ostvariti oni koji vjeruju da je moguće da ono što leti postane pričvršćeno, a da pričvršćeno leti; takvima su najcrnji ugljen, sumpor, izmet, otrovi, mokraćna i svaka surova kazna sladi od meda, dokle god sami ne uvide svoju glupost, da ne kažem bezumnost, protraćivši imetak, novce i svu očevinu, te ih pretvorivši u pepeo i dim.

Najprodorniji sunčev bljesak,
možda će postići to
svijetleći ljuskavoj braći.

⁶ Pico della Mirandola, *Conclusiones*, 38.11.

Naravno, to je u Božjim rukama. Takve stvari dolaze s neba. Djelovanje na takav način nije naše, nego od prirode. Stoga majstor treba gledati zvijezde, povezivati ih s određenim razdobljima, mjestima i materijama; treba prije svega otkriti esenciju pojedinih zvijezda u njihovim konstelacijama, zatim pažljivo ispitati simpatiju stvari, kao što se vidi iz citirane definicije Magije.

Svakako je to dano, čini mi se, malom broju smrtnika,
no onima koji su pravedni, koji preziru mamce
lijenog tijela i lascivne radosti,
te se odvrćaju od zemaljskih briga, baveći se samo nebeskim
stvarima, štjući samo ono ispravno i sveto.

Pažljivo treba razmotriti broj, mjeru i težinu, od kojih se sve sastoji. Ne sumnjam da će mnogi trezvenije razmišljati o znakovima i likovima. Naime, ako su matematički brojevi više povezani s oblikom, kao i djelatni, po svojoj biti pripadaju fizici. A ako su s oblikom manje povezani, pripadaju po svojoj biti matematici, kao po svome djelu. Stoga crkveni naučitelji s razlogom brojevima dodjeljuju djelotvornost kako s dobrim tako i sa zlim učincima. U vezi s tim vidi kako Hilarije u svojem komentaru psalama⁷ traži uzrok zašto poredak psalama nije kronološki uređen. Jeronim protiv Jovinijana jasno kaže da je broj dvadeset nesretan.⁸ Pod njegovim je znakom služio Jakob i prodan je Josip.⁹ Stvari sličnih tome možemo naći na stotine kod Bazilija, Grgura iz Nazijanaza, Ambrozija, Origena, Augustina i drugih. Dapače, Raban Mauro, veliki crkveni naučitelj, sastavio je posebnu knjigu o moćima brojeva. Budući da mnogim sličnim primjerima obiluje Pikova »Obrana«, čitaoca upućujem onamo.

Jasno je već kako su isprazni pokušaji kemičara bez prirodne magije. Lako je to uvidjeti i u drugim znanostima. Naime, što se tiče teološke znanosti, premda ondje priroda miruje, i ovisi samo o Božjoj riječi, ipak je ova znanost, s najvećom korisnošću i otajstvom na vidjelo iznijela čudesnu moć brojeva i božje uređenje u broju, kao i u težini i mjeri.

Koliko je magija bila ranije važna u pravu, pokazali smo već kod obražavanja perzijskih kraljeva. U medicini je njezina moć tolika da se bez nje bolesnici izliječe samo igrom slučaja. Poput stiha koji kaže Auzonije:¹⁰

⁷ Usp. Hilarije, *Tractatus super Psalmos*, Migne, PL. Vol. 009. col. vol. 0622.

⁸ Usp. sv. Jeronim, *Epistola ad Iovinianum*.

⁹ Post 37.28.

¹⁰ Auzonije, *Epigrammaton libri*, 71.

Izbjegli su /bolest/ zbog pomoći sreće, a ne liječnika.

Što bismo mogli raditi u Filozofiji bez moći nebeskih i prirodnih stvari i njihove simpatije? Uistinu, pojam »filozofija« nije ni na kakav način moguće proširiti onkraj ovoga. Zar ne promatra Boga Teologija, kako se u njemu sve nalazi, kako od njega sve dolazi, kako se k njemu vraća, kako se u njemu samom smiruje? A može li to biti bez prirodne magije? No bilo da promišljaš motrilački dio filozofije, koji razmatra pojave čvrsto spojene s materijom, ili posve oslobođene materije, ili neke srednje, povezane bitkom, a odvojene razumijevanjem, i to ili supstancije ili akcidencije, iz čega nastaju, kao po rodoslovnom stablu, Prva i Prirodna filozofija, zatim ona koja raspravlja o duši, pa matematika sa svojim tako reći sluškinjama, računicom, zemljomjerstvom, mjerništvom, astrologijom, optikom i mehanikom – bilo da razmatraš djelatnu filozofiju koja istražuje moral, i to ili pojedinaca, ili obitelji, ili države, odakle je iznijela trojni porod, filozofiju morala, uprave i države – bilo da razmatraš racionalnu filozofiju koja ili sudi ili pripovijeda ili pokazuje ili nagovara ili razveseljava, odakle su nastale gramatika, povijest, dijalektika, retorika i poetika – u svim tim područjima uistinu moraš naći moći prirodne magije. Prije spomenuti dijelovi to sami po sebi potvrđuju. A posljednji, jer se sam bavi figurama i brojevima, i taj će se potpuno složiti s ovim; no u istinskoj i doličnoj upotrebi, a ne u čarobnjaštvu, uz pomoć saveza i ugovora s demonima, što nikako ne dolikuje kršćanima, a ni magičaru prirode.

Ovamo pridolaze i imena, u kojima se krije najveća snaga i učinkovitost prirode. Odavde proizlazi da je prvi nalog imena nastao od Boga, a takvim je imenima dano prirodno značenje. Stoga je Origen smatrao kako neke hebrejske riječi, kao što su Hosana, Sabat, Aleluja i sl., nikako ne treba mijenjati, jer u drugom jeziku ne bi zadržale svoje prirodno značenje. Ali ne želim da ovo o riječima bude shvaćeno kao da su proizvoljno označiteljske, nego radije kako su one same po sebi neke prirodne sile i prirodno značenje. Neka dođu sad oni gramatičari koji su se trudili, drski kao Tračani pa i više, predbacivati nam gramatičke pogreške, koje su najvećim dijelom počinjene zbog tiskarske nepažnje. Bolje neka prosude koliko, dok izbjegavaju ono barbarstvo riječi, zapadaju u barbarstvo stvari. Neka pokažu različitost riječi i kakva je njihova sila, koju su tako žustro osporavali. Neka shvate da određenja riječi i imena nisu fizička, već metafizička. Tada će lako uvidjeti ono od čega su se branili rukama i nogama, budući da sami nisu nikakvi metafizičari: da ni najmanje ne razumiju Donata.¹¹ No

¹¹ Najvjerojatnije je riječ o gramatičaru Donatu Eliju iz 4 st. posl. Kr.

ove će riječi za njih odmah biti hereza; za njih kojima je grijeh dotaknuti pomazanike.

I ubrzo će istina potaknuti mržnju, kao što poslušnost potiče prijatelje. Suditi će za bezboštvo i za povredu časti. Bacat će na robiju ili, ako je moguće, i u sam pakao. Marljivo se trude da knjige koje pokazuju njihovo neznanje ili otkrivaju zablude ne bude moguće bilo gdje kupiti. Štoviše, radije osuđuju na smrt nego da daju pomilovanje. Ništa ne žele toliko kao ispuniti čitav svijet svojim neznanjem i svoju bestidnost – pazite, svoju ozloglašenost – izložiti svima, da bi bili ruglo naroda i predmet ogovaranja. Isto tako kod njih nije red saslušati protivnike. Dapače, stanje je takvo da njima nitko ne smije proturječiti, a svatko se s njima mora složiti. Samo svoje hvale, samo svoje drže za lijepo, a tuđe ocrnjuju. Čak i ako katkad prepoznaju zabludu, ipak ih je stid što su priznali, tako da je već odbojno povlačiti netočne tvrdnje. Gdje su, Bože, danas ona Augustinova povlačenja?¹² Riječ se doduše poštuje, no stvar se izbjegava više nego hridi sirena. Priznavanje vlastite slabosti danas se smatra manom; potpuno je iščezlo dičenje slabostima, ali dičenje nepravednostima itekako je na snazi. Tako su sad, presvijetli prvače, mnogobrojni pripravnici radije se pobožni i razboriti činiti nego takvi biti, ne prestano obuzeti vlastitom slavom. Sve ismijavaju, sve preziru, što ili sami nisu naučili, ili što sami nisu predavali. I nije moguće da priznaju kako su jadni i vrijedni oplakivanja, kako su napokon što se stvarnosti tiče nijemi i obmanuti. Ne bilo me ako oni sami od sebe mogu proizvesti i jednu rečenicu! Zaklinju se na riječi učitelja, prirodi velikom nepromišljenošću i pohlepom oduzimaju slobodu na korist sebe i svojih. Što manje razabiru istinu, to jače navaljuju. Strah ih je više od nečistog govora nego od vlastitih nečistoća, vlastitih grijeha i nakaznosti vlastitog života. Radije šepaju u životu nego u stihu, i radije poriču tuđu istinu – ma bila i očigledna – nego da dopuste protivniku najmanji silogistički zaključak. Sve broje i mjere, a zanemaruju mjere i brojeve duše i života (kako je to onaj čovjek lijepo napisao¹³). Raspravljaju o zvukovima i pjevanjima, a zanemaruju moral i nesklad duha. Proriču drugima budućnost, a ne vide ono što im svakodnevno prijeti. Prisvajaju si poznavanje svijeta, a ne čine čovjeka ni boljim ni razumnijim. S velikom samohvalom istražuju uzroke i počela stvari, a zanemaruju i ne poznaju samog Boga, stvoritelja svega. Prezrevši mir, lak ih dobitak vodi u zator bližnjega. Brinu se za tijela, a zanemaruju vlastite duše. Paze na ljudske predaje, a krše

¹² Skalić se poziva na Augustinovu knjigu *Retractationes*.

¹³ Usp. Mudr 11.21 i Augustin, *De trinitate*, III.15.

božanske zapovijedi. Dok propovijedaju, viču nam o Božjim zapovijedima i svetim učenjima, a dok žive, od njih su veoma udaljeni. Više vole praviti se poznavateljima Boga nego biti njegovim prijateljima. Pod krinkom riječi Božje brane Sotonino učenje, gazeći i prezirući istinu Božje riječi. Takvi koji uzalud uče, koji pokazuju da sve uzalud znaju, naduti su, bahati, skloni svakoj nepravdi i zlu; da ih treba izbjegavati, govori nam već i zdrav razum.

Ovoliko neka bude ukratko rečeno o Magiji kod kamena Filozofa i ostalih znanosti, i o njihovoj upotrebi, protiv onih pretjerano objesnih kentaura koji bez zadržke preziru i proklinju ono što ne poznaju. O tome više kad bude vrijeme. Tebi pak, presvijetli prvače, šaljem ovaj spis zato jer uvijek žudiš nešto saznati o mojim stvarima i bavljenjima, a i da bi isti spis, podržan tvojim sudom i ugledom, lakše podnio ugrize tih zmija. Sad ostaj u najboljem zdravlju, i pratila me, kao i obično, tvoja blagost.

Predano u Königsbergu.

Indeks manje poznatih imena

Abarid 6. ili 8. st. pr. Kr. Apolonov svećenik iz Hiperboreje, putovao je Grčkom na čarobnoj strijeli, liječeći bolesti. v. Jamblih, *Život Pitagore*, str. 19.

Apolonije iz Tijane novopitagorejski mudrac iz Tijane, Kapadokija, 1. st. posl. Kr.

Apponus Petrus de Apono (1250–1316) prirodoslovac, optužen od inkvizicije, pod utjecajem Averroesa i ostalih arapskih filozofa.

Arnold de Villanova španjolski alkemičar, astrolog i prirodoslovac (1235–1313).

Euant Evax povezuje se s knjigom *De virtutibus lapidum* iz 6. st. posl. Kr. zajedno s Aaronom.

Hijala Hyale nimfa pratiteljica Diane, Ovid. *Metam.* 3.171.

Hijarh indijski mudrac koji se pojavljuje u knjizi o Apoloniju iz Tijane 3.16–51.

Lemno otok Lemnos u Egejskom moru.

Numa Pompilije kasno 8. st. pr. Kr., drugi rimski kralj, za kojeg Livije tvrdi da je vladao od 716. do 673. pr. Kr.

Paulin Paulinus iz Nole (353/4 – 431) učenik Auzonija, kršćanski pjesnik i pisac.

Rabanus Maurus (776. Mainz – 856. Winkel). Odrastao u opatiji Fulda. Učenik sv. Alkuina iz Toursa i sv. Eigila, benediktinskog svećenika. Bio je ravnatelj opatijske škole, svećenik, biskup od Mainza. Poznat po svome milosrđu, hraneći 300 siromašnih kod svoje kuće svaki dan. Unapređivao je obrazovanje klera. Pisao je biblijske komentare, homilije, poeziju, uključujući i onu u kojoj je slavio i sačuvao sjećanje na sv. Frederika od Utrechta.

Tespion vođa gimnosofista, v. *Život Apolonija* 6.10.

Wilhelm, nadbiskup Rige William Brandenburški (1498–1563) bio je nadbiskup Rige od 1539. do 1561. Kao član Hohenzollernove dinastije bio je sin markiza Frederika I Brandenburškog, brat Alberta od Prusije i unuk Alberta Ahila Brandenburškog. Nakon njegove uprave kao princa-nadbiskupa Riga je bila carski slobodni grad od 1561. do 1581.

Zamolksid bog Geta, plemena Tračana, Platon ga spominje kao čovjeka vještog u magiji Harmid, 158.b.

Priradio, preveo i indeks izradio: *Ivan Kapec*